

Machteld de Jong en Huub Cornelis, Help, onze school is gekleurd! De toekomst begint in het onderwijs (Nijgh & Van Ditmar, 2018)

In Nederland wonen 3,7 miljoen mensen met (groot)ouders die niet in Nederland geboren zijn, meestal met een Nederlands paspoort. De enorme toename van de religieuze en culturele diversiteit van de afgelopen twintig jaar heeft niet alleen het straatbeeld veranderd, maar ook het onderwijs een heel ander gezicht gegeven. 15% van de leerlingen in het basis- en middelbaar onderwijs is van niet-westerse afkomst. In de grote steden is dit zelfs 40 tot 60%. Rijkdom, vindt de een.

Problematisch, roept een ander. Dat de praktijk weerbarstig is, onderschrijven auteurs Machteld de Jong en Huub Cornelis. Beiden zijn al lange tijd vanuit de onderwijspraktijk betrokken bij het thema diversiteit en zien de dilemma's waar docenten, scholen en ouders mee te maken krijgen. De problematiek is complex en de uitdagingen groot, stellen de auteurs: spanningen tussen bevolkingsgroepen, sterke en negatieve beeldvorming over en weer, jongeren die naar hun eigen groep trekken, te witte docententeams die geen aansluiting vinden op de beleavingswereld van jongeren en grote kansenongelijkheid. Verandering is hard nodig, concluderen De Jong en Cornelis, en die begint in het onderwijs. Daarom schreven zij dit praktische boek op basis van eerder onderzoek en vele gesprekken met docenten, jongeren, schoolleiders en ouders, met de ambitieuze wens het debat over diversiteit in het Nederlandse onderwijs open te breken.

Het boek bestaat uit drie delen:

1. Wat is er eigenlijk aan de hand?
2. Hoe moeten we hiermee omgaan?
3. Achtergronden

Wat is er eigenlijk aan de hand?

Het eerste deel geeft een uitgebreide analyse van de situatie. De Jong en Cornelis zetten feiten op een rijtje (hoeveel mensen wonen er in Nederland met een of meer ouders die niet in Nederland geboren zijn, waar komen ze vandaan et cetera) en gaan in op terminologie. Zo verantwoorden ze waarom ze voor het woord allochtoon kiezen. Omwille van de leesbaarheid prefereren zij dit boven langere termen, zoals 'iemand met een migratieachtergrond', die ze gekunsteld vinden aandoen. Het is in lijn met de opmerking in het voorwoord van de auteurs: zij willen niet 'soft' zijn of 'politiek correct', maar vooral realistisch. Ze pleiten er herhaaldelijk voor niet weg te kijken, maar problemen te benoemen en vervolgens de dialoog aan te gaan.

In elk hoofdstuk wordt ingegaan op een ander facet van diversiteit in het onderwijs, zoals kansenongelijkheid, de rol van de biologische ontwikkeling van jongeren en de verantwoordelijkheid van ouders. Elk hoofdstuk wordt afgesloten met een samenvatting van de belangrijkste inzichten, wat het boek zeer leesbaar en overzichtelijk maakt.

Prettig is dat alle beschrijvingen worden geïllustreerd met praktische voorbeelden. Als De Jong en Cornelis bijvoorbeeld de dilemma's beschrijven rondom het vragen naar iemands culturele achtergrond, geven ze daarna direct praktische tips over hoe je dit dan kunt aanpakken. Ze geven aan welke vragen je rustig kunt stellen (bijv: "Wat is de betekenis van jouw naam?", "Waar komt jouw familie oorspronkelijk vandaan?" of: "Op welke dingen uit jouw cultuur ben je trots?"). Ook hier nemen de auteurs duidelijk stelling in tegen 'politieke correctheid'. Zij pleiten ervoor om vragen die gevoelig kunnen liggen, toch te stellen. Niet alleen omdat je de ander beter begrijpt als je zijn of haar verhaal kent, maar ook omdat veel jongeren het eenvoudigweg fijn vinden iets over hun achtergrond te vertellen. De auteurs moedigen het bijvoorbeeld aan om vragen te stellen over gebeurtenissen

van het land van herkomst van jongeren. “Niet om belerend te zijn of naar meningen te hengelen, maar om te laten merken dat je je realiseert dat deze jongeren ook bezig zijn met gebeurtenissen in hun land van herkomst of wellicht bezorgd zijn over de situatie van hun familieleden daar.”

Hoe moeten we hiermee omgaan?

In het tweede deel wordt zeer praktisch ingegaan op probleemsituaties in de praktijk en mogelijke oplossingen daarvoor. Zo komen onder meer groepsvorming, gevoelige onderwerpen als de Holocaust of Palestina, kinderen die niet mee mogen op kamp of studiereis, vrouwen geen hand willen geven en taboe op homoseksualiteit aan bod. Elk hoofdstuk is op dezelfde manier ingedeeld. Eerst wordt het probleem omschreven met voorbeelden uit de praktijk, daarna wordt uitgelegd hoe scholen hier het beste mee kunnen omgaan en elk hoofdstuk eindigt ten slotte met een overzicht van de belangrijkste tips.

Ook hier pleiten de auteurs er keer op keer voor de problemen direct aan te gaan door met de betreffende personen in gesprek te gaan. Mogen moslimmeisjes bijvoorbeeld niet mee op kamp? Ga met de ouders om de tafel, bespreek dat het een belangrijk onderdeel is van hun studie en dat het daarom belangrijk is dat ze meegaan. De afwezigheid van alcohol, de mogelijkheid om halal te eten en moslims en/of vrouwen onder de begeleiders, vergroten de kans dat alle kinderen mee mogen. En in sommige gevallen kun je samen met ouders een oplossing op maat vinden, zoals de vader die in een hotel in de buurt van het kamp ging slapen met zijn dochter en haar iedere dag naar het kamp bracht en weer ophaalde.

Ook in het geval van al genoemde gevoelige onderwerpen als de Holocaust of de kwestie Israël-Palestina, zeggen de auteurs: moffel het probleem niet weg. Haal altijd de deksel van de put om te voorkomen dat onderhuidse spanning oploopt. Ze geven praktische tips hoe je zo’n discussie kunt voeren, hoe je grenzen kunt stellen en hoe de kans het grootst is dat het niet uit de hand loopt. Bijvoorbeeld door te erkennen dat niet elke docent voldoende capaciteiten heeft om zoiets in goede banen te leiden.

Het tweede deel eindigt met tien belangrijke inzichten om meer rekening te houden met een diverse leerlingenpopulatie. De rode draad is: wees nieuwsgierig naar leerlingen en ouders met een migratieachtergrond en houd rekening met hen, maar vraag van hen net zo goed om te investeren. Prettig is dat de inzichten gekoppeld worden aan heldere adviezen, zodat je er als docent direct mee aan de slag kunt in de praktijk. Een voorbeeld: “Probeer nooit onderscheid te maken op basis van de afkomst van jongeren. Kijk echt naar wie iemand is en wat iemand kan en doet. Onbewust heeft ieder mens vooroordelen en maakt iedereen inschattingen van anderen die niet altijd kloppen. Wees verwachtingsvol naar jongeren toe en spreek het uit als je niet goed weet hoe je iemand moet inschatten. Zeg bijvoorbeeld eerlijk dat je je afvraagt of een leerling of student wel genoeg ondersteuning krijgt thuis. Stel open vragen.”

Achtergronden

Het derde deel ten slotte geeft meer achtergrondinformatie over opvoedingsstijlen, verschillende religies en feiten. De beschrijvingen van bijvoorbeeld een Marokkaanse of Surinaamse opvoeding en de verschillen met een Nederlandse, geven docenten een helder inzicht in de achtergrond van jongeren. Die kennis is van groot belang, zeggen de auteurs, omdat dat leidt tot meer begrip en

betere relaties met de jongeren die zij lesgeven. Waardoor die jongeren zich meer thuis voelen op school en beter presteren.

Als docenten bijvoorbeeld een goede basiskennis hebben van de religies van hun leerlingen, begrijpen ze beter hoe hun leven er buiten school uitziet. Toon begrip voor het belang dat aan religie wordt gehecht en ga erover in gesprek, zeggen de auteurs: "Scholen en opleidingen kunnen er vaak nog wat meer rekening mee houden zodra leerlingen of studenten zelf aangeven dat er voor hun geloof een belangrijk feest op komst is waar ze bij willen zijn. Voor de meeste Nederlandse jongeren zou het ook ondenkbaar zijn om met kerst naar school te gaan. Je kunt beter openlijk de discussie voeren over de vraag of je als school wel of geen rekening moet houden met belangrijke religieuze feestdagen, dan dat leerlingen, of hun ouders voor hen, zich 'gedwongen' voelen om zich ziek te melden teneinde zo'n feestdag te kunnen vieren."

Een ander hoofdstuk met zeer concrete voorbeelden uit de praktijk, is dat over moeilijke namen. Het verkeerd uitspreken van een naam en geen moeite doen om dat te verbeteren, doet iemand pijn, zeggen de auteurs. Iemands naam is immers in belangrijke mate verbonden met zijn of haar identiteit. Met andere woorden: als je echt contact wilt maken, doe je moeite om iemands naam goed uit te spreken. Ook hier worden de adviezen meteen gekoppeld aan de praktijk. De Jong en Cornelis geven een opsomming van de meest voorkomende namen bij jongeren met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Hindoestaanse achtergrond en geven tips hoe je ze makkelijker kunt onthouden. Zeg bijvoorbeeld niet dat een naam 'moeilijk' is, maar vraag naar de betekenis.

Liefdevol activisme

Help, onze school is gekleurd! is een zeer prettig leesbaar boek met herkenbare voorbeelden. Het boek is overzichtelijk ingedeeld, waardoor je er als lezer voor kunt kiezen direct naar de praktische tips per onderwerp te gaan, maar desgewenst ook dieper in de materie kunt duiken.

De auteurs nemen duidelijk stelling in. Zij zien de toegenomen diversiteit in het onderwijs en de Nederlandse samenleving in zijn geheel, als een verrijking, maar onderkennen de complexiteit en grote dilemma's die dit met zich mee brengt. Consequent hameren zij erop deze problemen rechtstreeks aan te vliegen. Daarmee is het boek een nadrukkelijk pleidooi tegen politieke correctheid, want, schrijven De Jong en Cornelis: "We zijn er nog lang niet, maar steeds meer mensen beseffen ook dat we er niet uitkomen als we maar blijven wegstijven van dit soort lastige situaties. Weglopen of wegstijven is te gemakkelijk, en gezien de maatschappelijke ontwikkelingen ook niet langer verantwoord. Het is tijd om daadwerkelijk uit onze comfortzone te stappen." Dat maakt van Help, onze school is gekleurd! naast een praktisch, ook een activistisch boek. Het roept op om risico te nemen, om niet te handelen vanuit angst maar vanuit nieuwsgierigheid en erop te vertrouwen dat de ander je goede intenties ontwaart. Dat geeft ruimte en vertrouwen om direct aan de slag te gaan met alle praktische tips uit het boek. Een must have voor iedereen die te maken krijgt met diversiteit in het onderwijs en daarbuiten.

Over de auteur

Sanne Krijgsman studeerde CIW, journalistiek en theater. Op dit moment is zij werkzaam als actrice en tekstschrijver.